વર્લ્ડ ઇનબોક્સ

LATEST

2025માં જાહેર થયેલ
TET-1, TET-2ના નવા અભ્યાસક્રમ મુજબ

શિક્ષક અભિયોગ્યતા

TET-1, TET-2, TAT(S), TAT(HS), HTAT, CTET પરીક્ષાઓમાં સમાંતર ઉપયોગી

બાળ વિકાસ (શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન) / સમાવેશી શિક્ષણ / અધ્યયન અને શૈક્ષણિક શાસ્ત્ર / વર્ગ-વ્યવહાર અને મૂલ્યાંકન

CTET, અન્ય રાજ્યોની TET તથા ગુજરાતમાં યોજાયેલી TETના પૂછાયેલા પ્રશ્નોનો પ્રકરણ મુજબ સમાવેશ

દેવ સાધુ, કૃતાર્થ વાઘેલા

WORLD INBOX

વર્લ્ડ ઇનબોક્સ®

2025માં જાહેર થયેલ

TET-1, TET-2ના નવા અભ્યાસક્રમ મુજબ

શિક્ષક અભિયોગ્યતા

TET-1, TET-2, TAT(S), TAT(HS),
HTAT, CTET પરીક્ષાઓમાં અત્યંત ઉપયોગી

બાળ વિકાસ (શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન)

સમાવેશી શિક્ષણ

અધ્યયન અને શૈક્ષણિક શાસ્ત્ર

શિક્ષણમાં નવીનીકરણ

શિક્ષણની વિચારધારાઓ

શિક્ષણના સિદ્ધાંતો

વર્ગ-વ્યવહાર અને મૂલ્યાંકન

અધ્યયન અને અધ્યાપન

CTET, અન્ય રાજ્યોની TET તથા ગુજરાતમાં યોજાયેલી TETના પૂછાયેલા પ્રશ્નોનો પ્રકરણ મુજબ સમાવેશ

કિંમત : ₹ 430/-

WORLD INBOX
EDU PAPER PVT. LTD.

સંપાદક : દેવ સાધુ,
કૃતાર્થ વાઘેલા

FF-3, Sun Harmony, Nr. Vadodariya Circle,
Hill Drive, Bhavnagar - 364 001. Phone No. 0278-2564446, 909 909 6116

વર્લ્ડ ઇનબોક્સ®

પ્રકાશક :

વર્લ્ડ ઇનબોક્સ

FF-3, સન હાર્મની,

વડોદરિયા સર્કલ નજીક,

હિલ ડ્રાઈવ,

ભાવનગર-364 001.

ફોન. 0278 - 2564445

મો. 9099096116

આવૃત્તિ :

પ્રથમ આવૃત્તિ

ડિસેમ્બર 2025

કિંમત :

₹ 430/-

મુદ્રણ સ્થાન :

પ્રતિભા ઓફસેટ પ્રિન્ટર્સ,

GF-16, ગીતાંજલિ

કોમ્પ્લેક્ષ, ભાવનગર.

© Strictly reserved with the Editor

No part of this Publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, electronic, mechanical, Photocopying, recording or otherwise or stored in a database or retrieval system without the prior written permission of the publishers.

સંપાદક તથા પ્રકાશક દ્વારા પુસ્તકના તમામ તથ્યોની યોગ્યતા તપાસવામાં આવી છે, તેમ છતાં કોઈપણ ક્ષતિ માટે પ્રકાશક, સંપાદક, મુદ્રક જવાબદાર રહેશે નહીં.

વર્લ્ડ ઇનબોક્સ®

અનુક્રમણિકા

બાળ વિકાસ

01 વિકાસની સંકલ્પના (ખ્યાલ) અને અધ્યયન સાથેનો સંબંધ 18

- વૃદ્ધિ અને વિકાસનો તફાવત
- વૃદ્ધિ અને વિકાસની વ્યાખ્યા
- વિકાસના પ્રકારો
  1. શારીરિક વિકાસ 2. માનસિક વિકાસ
  3. સાંવેગિક વિકાસ 4. સામાજિક વિકાસ
  5. ચારિત્ર્યિક વિકાસ
- વિકાસની ચાર અવસ્થાઓ
- ભારતીય સંસ્કૃતિ મુજબ
- કોલ (Cole) અનુસાર
- વિકાસની અવસ્થાઓ
- તરુણાવસ્થાની વ્યાખ્યાઓ
- અવસ્થાના આધારે તરુણાવસ્થાના પ્રકારો
- અધ્યયન
- વિકાસના વિવિધ તબક્કાઓ અને તેનો અધ્યયન સાથે સંબંધ

02 બાળ વિકાસના સિદ્ધાંતો 33

- સતત અથવા નિરંતરતાનો સિદ્ધાંત
- વિકાસ ક્રમનો સિદ્ધાંત
- વિકાસની દિશાનો સિદ્ધાંત
- વિકાસની વિવિધ ઝડપનો સિદ્ધાંત
- પરસ્પર સંબંધનો સિદ્ધાંત
- વ્યક્તિગત ભિન્નતાનો સિદ્ધાંત
- એકીકરણનો સિદ્ધાંત
- સમાન દ્રષ્ટાંતનો સિદ્ધાંત
- આનુવંશિકતા અને પર્યાવરણ વચ્ચેની ક્રિયાપ્રતિક્રિયાનો સિદ્ધાંત
- સુદ્રઢીકરણનો સિદ્ધાંત
- સામાજિક શિક્ષણનો સિદ્ધાંત
- વિકાસ ખૂબ જ લચીલો હોય છે
- વિકાસની ભવિષ્યવાણી થઈ શકે
- પારિસ્થિતિકી સિદ્ધાંત
- મનો-સામાજિક સિદ્ધાંત
- વિકાસના સિદ્ધાંતો
  - મેસ્લોના માનવતાવાદી સિદ્ધિ (માનવ પ્રેરણા સિદ્ધાંત)
  - ફ્રોઈડનો - મનોજાતીય વિકાસનો સિદ્ધાંત
  - કોહલબર્ગ - નૈતિક વિકાસનો સિદ્ધાંત
  - જન પિયાજેનો બોધાત્મક વિકાસનો તબક્કો
  - એરિક એરિક્સનનો જીવન વિકાસ તબક્કાઓ સિદ્ધાંત
- બાળ વિકાસના સિદ્ધાંતોનું શૈક્ષણિક મહત્ત્વ
- બાળ મનોવિજ્ઞાન
- બાળ વિકાસના અધ્યયનનું મહત્ત્વ
- બાલ્યાવસ્થાની વિશેષતાઓ
- બાલ્યાવસ્થામાં શિક્ષણનું સ્વરૂપ

03 વિકાસને અસર કરતાં પરિબળો 45

1. આનુવંશિકતા 2. વાતાવરણ
3. સંતુલિત આહાર 4. રોગ અથવા ઈજા
5. બુદ્ધિ 6. અંતઃસ્રાવી ગ્રંથિઓ
7. લિંગ 8. પરિવાર
9. શાળા
10. ઘર આસપાસનું વાતાવરણ
11. સાંસ્કૃતિક વાતાવરણ
12. શુદ્ધ હવા અને પ્રકાશ

- બાળ વિકાસને અસર કરતા પરિવારના પરિબળો
- વિકાસ ક્રમનો સિદ્ધાંત
- બાળ વિકાસને અસર કરનાર શાળાના પરિબળો
- શારીરિક વિકાસને અસર કરનાર પરિબળો
- માનસિક વિકાસને અસર કરનાર પરિબળો
- સામાજિક વિકાસને અસર કરનાર પરિબળો
- ભાવનાત્મક વિકાસને અસર કરનાર પરિબળો
- ભાષાકીય વિકાસને અસર કરનાર પરિબળો
- નૈતિક વિકાસને અસર કરનાર પરિબળો

04 વારસો અને વાતાવરણ 60

- વારસાનો અર્થ અને વ્યાખ્યા
- જૈવ વિજ્ઞાનની દ્રષ્ટિએ વારસો
- વારસાના નિયમો
  1. બીજકોષની નિરંતરતાનો નિયમ
  2. સમાનતાનો નિયમ 3. ભિન્નતાનો નિયમ
  4. પ્રત્યાગમનનો નિયમ
  5. પ્રાપ્ત ગુણોના સ્થાનાંતરણનો નિયમ
  6. મેન્ડલનો નિયમ
- બાળકના વિકાસમાં વારસનો પ્રભાવ
- પર્યાવરણનો અર્થ અને વ્યાખ્યા
- પર્યાવરણના પ્રકાર
  1. ભૌગોલિક વાતાવરણ
  2. સામાજિક વાતાવરણ
- બાળક પર પર્યાવરણની અસર
  - શારીરિક તફાવતો પર અસર
  - માનસિક વિકાસ પર અસર
  - બુદ્ધિ પર અસર • વ્યક્તિત્વ પર અસર

- પ્રજાતિઓની શ્રેષ્ઠતા પર અસર
- અનાથ બાળકો પર અસર
- જોડિયા બાળકો પર અસર
- બાળક પર બહુમુખી અસરો
- વારસો અને વાતાવરણ વચ્ચે સંબંધ
- શિક્ષણમાં વારસો અને વાતાવરણનું મહત્વ
- શિક્ષક માટે બાળકોનો વારસો અને વાતાવરણનું મહત્વ

05 સામાજિકતાનો વિકાસ અને તેને અસર કરનાર પરિબળો 69

- સામાજિક વિકાસ
- બાળપણમાં સામાજિક વિકાસ
- સામાજિક વિકાસના લક્ષણો
- સામાજિક વિકાસનું શૈક્ષણિક મહત્વ
- સામાજિક વિકાસને અસર કરનાર પરિબળો

06 સામાજિકીકરણ પ્રક્રિયા 74

- સામાજિકીકરણ પ્રક્રિયાના વિવિધ તબક્કાઓ
  - શૈશાવસ્થામાં સામાજિક વિકાસ
  - બાળપણમાં સામાજિક વિકાસ
  - કિશોરાવસ્થામાં સામાજિક વિકાસ
- સામાજિક મૂલ્યો અને વલણનો વિકાસ

07 એરિક્સન, મોન્ટેસરી, ફ્રોબેલ, કોહલબર્ગ સિદ્ધાંત અને શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ 80

- એરિક એરિક્સનનો જીવન વિકાસ તબક્કાઓ સિદ્ધાંત
- ડૉ. મૉન્ટેસરી
  - ડૉ. મૉન્ટેસરીનું જીવનદર્શન
  - મૉન્ટેસરી શિક્ષક
  - ડૉ.મૉન્ટેસરીના મતે શિક્ષણપદ્ધતિ
- ફ્રોબેલનો સિદ્ધાંત
  - રમત દ્વારા શીખવું • સ્વ-પ્રવૃત્તિ:
  - માર્ગદર્શન સાથે સ્વતંત્રતા:

- બાળ-કેન્દ્રિત અભિગમ
- ભેટ અને વ્યવસાયો
- એકતા અને પરસ્પર જોડાણ
- સામાજિક ભાગીદારી

▶ શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ
- કિન્ડરગાર્ટનઃ
- શિક્ષકની ભૂમિકાઃ
- અભ્યાસક્રમઃ
- સામાજિક વિકાસઃ
- કુદરત સાથે જોડાણ

▶ કોહલબર્ગનો સિદ્ધાંત
- નૈતિક વિકાસના સ્તરો અને તબક્કાઓ

1. પૂર્વ-પરંપરાગત સ્તર 2. પરંપરાગત સ્તર
3. ઉત્તર પરંપરાગત સ્તર

▶ શૈક્ષણિક પરિણામો

08 બાળ કેન્દ્રિત અને પ્રગતિશીલ શિક્ષણની સંકલ્પના 91

▶ બાળ-કેન્દ્રિત શિક્ષણ
- બાળ-કેન્દ્રિત શિક્ષણ હેઠળ અભ્યાસક્રમ માળખું
- બાળ-કેન્દ્રિત શિક્ષણમાં શિક્ષકની ભૂમિકા

▶ પ્રગતિશીલ શિક્ષણ
▶ પ્રગતિશીલ શિક્ષણના વિકાસમાં ફાળો આપનારા મનોવૈજ્ઞાનિક સિદ્ધાંતો
▶ પ્રગતિશીલ શિક્ષણ અને શિક્ષકો
▶ પ્રગતિશીલ શિક્ષણનું મહત્વ

09 બુદ્ધિની સંકલ્પના અંગેનો સમિક્ષાત્મક દ્રષ્ટિકોણ 99

▶ બુદ્ધિનો અર્થ
▶ બુદ્ધિની વ્યાખ્યા
▶ બુદ્ધિનું સ્વરૂપ
▶ બુદ્ધિ માપનનું સૂત્ર
▶ બુદ્ધિના પ્રકારો

10 બહુઆયામી બુદ્ધિ 105

▶ બુદ્ધિના સિદ્ધાંતો
- એક અવયવી સિદ્ધાંત
- દ્વિ અવયવી સિદ્ધાંત
- બહુ અવયવી સિદ્ધાંત (બહુતત્ત્વીય સિદ્ધાંત)
- ત્રિ પરિણામ સિદ્ધાંત
- બહુઅવયવી સિદ્ધાંત 2
- બહુવિધ બુદ્ધિનો સિદ્ધાંત (1983)
- ત્રિપુટીનો સિદ્ધાંત
- પાસનો સિદ્ધાંત (PASS)

▶ બુદ્ધિ કસોટી

1. સ્ટેનફર્ડ - બીને બુદ્ધિ કસોટી
2. રેવનની બુદ્ધિ કસોટી
3. કોફમેનની બુદ્ધિ કસોટી

- ગુજરાતમાં તૈયાર થયેલી કસોટીઓ
- ગુજરાતમાં તૈયાર થયેલી અન્ય બુદ્ધિ કસોટીઓ
- ગુજરાતી મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીઓની યાદી
- વિશ્વની પ્રખ્યાત બુદ્ધિ કસોટીઓ

- હર્મન રોશાર્કની શાહીના ડાઘાની કસોટી (Blank ink blot)
- TAT (થેમેટિક એપરસેપ્શન ટેસ્ટ)
- CAT (ચિલ્ડ્રન એપરસેપ્શન ટેસ્ટ)
- સ્ટ્રોંગ & કેમ્પબેલની અભિરુચિ સંશોધિનિકાઓ
- વેક્સલરની વ્યક્તિગત માપન માટેની બુદ્ધિ કસોટીઓ
- ડ્રીવર અને કોલિન્સ તેમજ
- સેંગ્વીનની ક્રિયાત્મક કસોટીઓ

▶ ટૂંકમાં જાણવા જેવું...
- ગાર્ડનરના મતે 8 પ્રકારની બુદ્ધિની લાક્ષણિકતા
- બૌદ્ધિક મંદતા

11 બાળકોમાં વિકાસ : ભાષા અને વિચાર 117

▶ ભાષા...
▶ ભાષાનું મહત્ત્વ
▶ ભાષા વિકાસના સિદ્ધાંતો

1. ચોમ્સ્કીનો સિદ્ધાંત
2. સામાજિક શિક્ષણનો ભાષા સિદ્ધાંત મુખ્ય સિદ્ધાંતો
3. આવેગનો સિદ્ધાંત
4. નિર્દેશ(હાવભાવ) સિદ્ધાંત
5. ભાષાનો શ્રમ ધ્વનિ સિદ્ધાંત

▶ ભાષા વિકાસના તબક્કા
- થોમસન અને લિપ્સિત અનુસાર બાળકની ઉમર અનુસાર શબ્દ ભંડોળ

- ભાષા દોષ / ક્ષતિ
- ભાષા વિકાસને અસર કરતા પરિબળો
- વિચાર
- વિચારની કેટલીક વ્યાખ્યાઓ
  - વિચારની લાક્ષણિકતાઓ
  - વિચાર (વિચારસરણી)ના પ્રકારો
  - વિચારસરણી વિકસાવવાની રીતો

12 લિંગ/જાતિ : સામાજિક બંધારણ, લિંગભેદ, જાતિગત/લિંગ ભૂમિકાઓ, શિક્ષણના સંદર્ભમાં જાતીયતાની અસરો 126

- લિંગની મુખ્ય વ્યાખ્યાઓ
- સમાજ નિર્માણમાં લિંગની ભૂમિકા
- લૈંગિક તફાવતો
- વ્યક્તિત્વ વિશે લૈંગિક તફાવતો
- જાતિ વિશે લૈંગિક તફાવતો
- ઉંમર વિશે લૈંગિક તફાવતો
- શિક્ષણમાં લૈંગિક તફાવત

13 વ્યક્તિગત ભિન્નતાઓ 131

- વ્યક્તિગત તફાવતોની વ્યાખ્યાઓ
- વ્યક્તિગત તફાવતોના વિવિધ પ્રકારો
- વ્યક્તિગત તફાવતોના કારણો
- શિક્ષણમાં વ્યક્તિગત તફાવતોનું મહત્વ અને ઉપયોગીતા
- વ્યક્તિગત તફાવતોના આધારે શિક્ષણ પદ્ધતિઓ
  1. ડાલ્ટન સિસ્ટમ
  2. પ્રોજેક્ટ સિસ્ટમ
  3. ડેકોલી સિસ્ટમ
  4. કિન્ડરગાર્ડન સિસ્ટમ
  5. વિનેટિકા સિસ્ટમ
  6. પ્રોગ્રામ કરેલ સૂચના અનુસાર અભ્યાસ
  7. મોન્ટેસરી સિસ્ટમ
  8. મૂળભૂત શિક્ષણ પ્રણાલી
  9. કોન્ટ્રાક્ટ સિસ્ટમ
  10. એક્સશન પ્લાન
  11. હ્યુરિસ્ટિક પદ્ધતિ

વર્લ્ડ ઇનબોક્સ

14 અધ્યયનનું મૂલ્યાંકન અને અધ્યયન માટેના મૂલ્યાંકન વચ્ચેનો તફાવત; શાળાકીય મૂલ્યાંકન; સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન 143

- મૂલ્યાંકનની વ્યાખ્યા
- મૂલ્યાંકનના પ્રકારો
- મૂલ્યાંકન પ્રક્રિયા
- મૂલ્યાંકનના સોપાનો
- મૂલ્યાંકનમાં શિક્ષકની ભૂમિકા
- સતત મૂલ્યાંકન કેવી રીતે? :
- સતત મૂલ્યાંકનનું મહત્વ
- અનૌપચારિક મૂલ્યાંકનના સાધનો
- શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના હેતુઓ
- શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનની આવશ્યકતા
- ગ્રેડીંગ પદ્ધતિના પ્રકારો
- શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન (SCE)
- શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના પ્રકારો
- શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના વિવિધ પત્રકો
- શાળાકીય અન્ય પત્રકો

15 વર્ગખંડમાં અધ્યેતાઓની વર્ગખંડ તત્પરતા, અધ્યયન અને વિવેચનાત્મક ચિંતનના વિકાસ અને અધ્યેતાની અધ્યયન સિદ્ધિના મૂલ્યાંકન માટે યોગ્ય પ્રશ્નોની રચના. 161

- વર્ગ-વ્યવહારનો અર્થ
- વર્ગ-વ્યવહારના ઘટકો
- વ્યવહારના ભાગો
- વર્ગ-વ્યવહાર નોંધવાના સોપાનો
- વર્ગ-વ્યવહારના શૈક્ષણિક ફલિતાર્થો
- વર્ગ-વ્યવહાર અસરકારક કેવી રીતે બને ?
- વર્ગ-વ્યવહારને અસર કરતા પરિબળો
- પ્રશ્નપ્રવાહિતા કૌશલ્ય
- સિદ્ધિનું મૂલ્યાંકન
- પ્રશ્નોની રચના
- પ્રશ્નોના પ્રકાર

સમાવેશી શિક્ષણ અને વિશિષ્ટ જરૂરિયાત ધરાવતા બાળકો અંગે સમજ

16 વિવિધ પરિવેશ ધરાવતા અધ્યેતાઓને સમાવવા : જેમાં આર્થિક, સમાજીક રીતે પછાત, વંચિત બાળકોનું સમાવેશ 177

- સમાવેશી શિક્ષણ (Inclusive Education)
  - પૂર્વ ભૂમિકા
  - સમાવેશી શિક્ષણનો અર્થ
  - શિક્ષણમાં સમાવેશન (Inclusive Education)
  - સમાવેશી શિક્ષણની સંકલ્પના
  - સમાવેશી શિક્ષણનો ઉદ્દેશ
  - સમાવેશી શિક્ષણના સિદ્ધાંતો
  - અધ્યયન અને અધ્યાપન
  - બાળકો કઈ રીતે શીખે છે
  - સમાવેશક શાળાની લાક્ષણિકતા
  - શિક્ષણ નીતિ 2006માં સામેલ સમાવેશી શિક્ષણ વિષે
  - શિક્ષણનો અધિકાર (RTE) અધિનિયમ, 2009
  - મુખ્ય કલમો
  - શિક્ષણ માટે RTEમાં શું કહ્યું ?
  - RTEની અગત્યની બાબતો
- પછાત બાળકો / વંચિત બાળકો
  - વંચિત બાળકોના પ્રકાર
  - પછાત બાળકોના લક્ષણો
  - બાળકોના પછાતપણાના પાછળના કારણો
  - પછાત બાળકોની સમસ્યાઓ
  - પછાતપણું અટકાવવાનાં પગલાં
  - પછાત બાળકોનું શિક્ષણ

17 અધ્યયન અક્ષમતા ધરાવતા બાળકો, વિવિધ દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો 188

- દિવ્યાંગ બાળકોનું વર્ગીકરણ
- દિવ્યાંગ બાળકોની લાક્ષણિકતાઓ
- દિવ્યાંગ બાળકોની સમસ્યાઓ
- દિવ્યાંગ બાળકોનું શિક્ષણ
- અંધત્વ અને ઓછી દ્રષ્ટિ ધરાવતા બાળકોનું શિક્ષણ
- શ્રવણ ખામીઓ
- બોલવામાં ખામી ધરાવતા બાળકોનું શિક્ષણ
- મંદ બુદ્ધિના બાળકો
  - મંદ બુદ્ધિના કારણો
  - મંદ બુદ્ધિના બાળકોની સમસ્યાઓ
  - મંદ બુદ્ધિના બાળકોનું શિક્ષણ
- વિશિષ્ટ બાળકો
- પ્રતિભાશાળી વિદ્યાર્થીઓની લાક્ષણિકતાઓ
- પ્રતિભાશાળી બાળકો માટે શિક્ષણ અને માર્ગદર્શન
- ખાસ બાળકો માટેનું શિક્ષણ Children with Special Needs (CWSN)
  - શીખવાની અસમર્થતા (LD)
  - શીખવાની અક્ષમતા (LD) ધરાવતા વિવિધ કક્ષાના બાળકોની લાક્ષણિકતાઓ...
  - Learning Disability (શીખવાની અસમર્થતા) નાં મુખ્ય પ્રકારો
  - Dyslexia (વાંચનમાં અસમર્થતા)
  - Dyscalculia (ગણિત શીખવાની અસમર્થતા)
  - Dysgraphia (લેખનમાં અસમર્થતા)

18 બાળક કેવી રીતે વિચારે છે અને શીખે છે; શાળાકીય પ્રદર્શનમાં તેઓ કેમ અને કેવી રીતે નિષ્ફળ જાય છે તેના કારણો... 200

- વિચારવું
- બાળકો કેવી રીતે વિચારે છે?
- શિક્ષણનો અર્થ અને વ્યાખ્યાઓ
- થોર્નડાઈકના શિક્ષણના નિયમો
- થોર્નડાઈકના સિદ્ધાંતનું શિક્ષણમાં મહત્વ
- શિક્ષણ સંબંધિત અન્ય મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંતો

19 અધ્યયન-અધ્યાપનની પાયાની પ્રક્રિયાઓ, બાળકોની અધ્યયન વ્યૂહરચનાઓ, સામાજિક પ્રવૃત્તિ તરીકે અધ્યયન, અધ્યયનનો સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્ય (અધ્યાપન સૂત્રો) 210

- અધ્યયન-અધ્યાપન
- અધ્યાપનની પાયાની પ્રક્રિયાઓ
- અધ્યયનની વ્યૂહરચનાઓ
  - અધ્યાપન પદ્ધતિઓ • અધ્યાપન પ્રવિધિઓ
  - અધ્યાપન પ્રયુક્તિઓ • અધ્યાપન પ્રવૃતિઓ
  - વિવિધ પ્રયુક્તિઓ
  - અધ્યયન પ્રવૃત્તિઓ
- અધ્યાપન કૌશલ્યો પૂર્વ ભૂમિકા
- માઈક્રોટીચિંગ
- સામાજિક પ્રવૃત્તિ તરીકે અધ્યયન
- સામાજિક શિક્ષણશાસ્ત્રના મુખ્ય સિદ્ધાંતો અને પદ્ધતિઓ
- અધ્યયનનો સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્ય
- આલ્બર્ટ બાન્દુરાનો સામાજિક શિક્ષણ સિદ્ધાંત
  - અવલોકનલક્ષી શિક્ષણના ચાર તબક્કા
  - પ્રખ્યાત પ્રયોગ : બોબો ડોલ
- લેવ વાયગોત્સ્કીનો સામાજિક-સાંસ્કૃતિક સિદ્ધાંત

20 બાળક સમસ્યા ઉકેલનાર અને વૈજ્ઞાનિક શોધક તરીકે 242

- બાળક એક સમસ્યા ઉકેલનાર તરીકે
- સમસ્યા ઉકેલવાની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિઓ
- સમસ્યા ઉકેલ પદ્ધતિના સામાન્ય સિદ્ધાંતો
- એક વૈજ્ઞાનિક સંશોધક તરીકે બાળક
- બાળકમાં તપાસ અભિગમના ફાયદા

21 બાળકોમાં અધ્યયન માટેની વૈકલ્પિક સંકલ્પના, અધ્યયન પ્રક્રિયામાં બાળકોથી થતી ભૂલોની મહત્વના સોપાન તરીકે સમજ 247

- અધ્યયન પ્રક્રિયામાં બાળકોથી થતી ભૂલોની મહત્વના સોપાન તરીકે સમજ
- ભૂલોને સમજવી શા માટે મહત્વપૂર્ણ છે?
- બાળકોને ભૂલોમાંથી શીખવામાં કેવી રીતે મદદ કરવી

22 જ્ઞાન/બોધ અને સંવેગો 252

- જ્ઞાન
- સમજશક્તિની લાક્ષણિકતાઓ
- જ્ઞાનાત્મક વિકાસનો મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંત
  1. પિયાજેનો જ્ઞાનાત્મક વિકાસનો સિદ્ધાંત
  2. લેવ વાયગોત્સ્કીનો જ્ઞાનાત્મક વિકાસનો સિદ્ધાંત
- સંવેગો
  - સંવેગોનો અર્થ અને વ્યાખ્યા
  - લાગણીની લાક્ષણિકતાઓ

- લાગણીઓના પ્રકાર
- બાળકની લાગણીને અસર કરતા પરિબળો
- શિક્ષણમાં લાગણીઓનું મહત્વ

23 પ્રેરણા અને અધ્યયન 258

- પ્રેરણા (Motivation)ની વ્યાખ્યા
- પ્રેરણાના મહત્વના સ્રોત
- પ્રેરણાનું સ્વરૂપ
- પ્રેરણાના પ્રકારો
  - આવેગના જાણીતા સિદ્ધાંતો...
  - આવેગ નિયંત્રણ માટેના માર્ગો...
  - ઈઝાર્ડ (1977) દ્વારા અપાયેલા આવેગના અનુભવો (10)
  - પ્લુટચિક (1984)ના મતે મૂળભૂત આવેગો (8)
- અધ્યયન
- અધ્યયનની લાક્ષણિકતાઓ
- પ્રેરણા અને શિક્ષણ

24 અધ્યયનને અસર કરતા વ્યક્તિગત અને પર્યાવરણીય પરિબળો 269

- વ્યક્તિગત પરિબળો
- પર્યાવરણીય પરિબળો

શૈક્ષણિક બાબતો અને શિક્ષણનો ઈતિહાસ

25 કેળવણી 273

- કેળવણીનો અર્થ
- કેળવણી અને શિક્ષણ
- કેળવણીનાં મુખ્ય સ્વરૂપો (પ્રકારો)
  - દૂરવર્તી શિક્ષણ
  - દૂરવર્તી શિક્ષણના માધ્યમો
  - દૂરવર્તી શિક્ષણના ફાયદાઓ
- કેળવણીના ધ્રુવો
- કેળવણીના ધ્યેયો
- કેળવણી પર અસર કરતા પરિબળો
- કેળવણીની વ્યાખ્યાઓ

26 વાદ 283

- આદર્શવાદ
- વ્યવહારવાદ
- અસ્તિત્વવાદ
- પ્રકૃતિવાદ
- વાસ્તવવાદ

27 બુનિયાદી શિક્ષણ 287

- બુનિયાદી શિક્ષણનો અર્થ
- બુનિયાદી શિક્ષણના હેતુઓ
- બુનિયાદી શિક્ષણ અને મેકોલ શિક્ષણ વચ્ચેનો ભેદ
- અભ્યાસક્રમ અને પાઠ્યક્રમ

28 બચાવ પ્રયુક્તિ (Defence Meachanism) 291

- બચાવ પ્રયુક્તિની વ્યાખ્યા
- બચાવ પ્રયુક્તિના કારણે થતા રોગો
- યૌક્તિકીકરણ
- પ્રક્ષેપણ
- ક્ષતિપૂર્તિ / પૂરક પ્રવૃત્તિ
- તાદાત્મ્ય
- સ્થળાંતર
- ઉધ્વીકરણ
- ધ્યાન ખેંચવું
- દમન
- આત્મકેન્દ્રીપણુ
- દિવાસ્વપ્ન
- આક્રમકતા
- અલિપ્તતા
- પરાગતિ/ પરાગમન
- નકારાત્મકતા
- શારીરિક દર્દ

29 અધ્યયન 295

- ભારતીય પરિપ્રેક્ષ્યમાં અધ્યયન
- પ્રાચીનકાળમાં અધ્યયનના લક્ષણો

- અધ્યયનની વ્યાખ્યાઓ
- અધ્યયનના પ્રકારો

1. અભિસંધાન દ્વારા અધ્યયન
   1. શાસ્ત્રીય અભિસંધાન
   - પાવલોવનો પ્રયોગ
   - પાવલોવે આપેલ ચાર (4) સિદ્ધાંત
   - શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ
   2. કારક અભિસંધાન
   - અભિક્રમના પ્રકારો
   - કારક અભિસંધાનના અન્ય નામ
   - કારક અભિસંધાનનો પ્રયોગ
   - કબુતરનો પ્રયોગ
   - ઉંદરનો ભૂલભૂલામણી પ્રયોગ
   - ઉંદરનો સમસ્યા પેટીનો પ્રયોગ
   - આ પ્રયોગ પરથી મૂળભૂત ખ્યાલો
     1. પ્રબલન 3. સામાન્યીકરણ ઉદ્દીપક
     2. વિલોપન 4. ભેદ બોધન ઉદ્દીપક
   - શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ
   3. પ્રયત્ન અને ભૂલ દ્વારા અધ્યયન
   - બિલાડીનો પ્રયોગ - સિદ્ધાંતના સોપાનો
   - થોર્નડાઈકે તારવેલા ત્રણ નિયમો
   - ફલિતાર્થો
   4. આંતરસૂઝ દ્વારા અધ્યયન
   - ફલિતાર્થો

- અન્ય મનોવૈજ્ઞાનિકોએ કરેલા વિવિધ પ્રયોગો

30 અધ્યયન સંક્રમણ 306

- અધ્યયન સંક્રમણની વ્યાખ્યા
- અધ્યયન સંક્રમણના પ્રકારો
- અધ્યયન સંક્રમણના સિદ્ધાંતો

31 મનોવિજ્ઞાનની અભ્યાસ પદ્ધતિઓ 309

1. નિરીક્ષણ પદ્ધતિ (Observation Method)
2. દીર્ઘકાલીન, સમકાલીન અને વ્યક્તિ ઈતિહાસ પદ્ધતિ
3. પ્રયોગ પદ્ધતિ
4. પ્રશ્નાવલી પદ્ધતિ
5. મુલાકાત પદ્ધતિ
6. મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટી
- મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીના લક્ષણો
- પ્રયોગના લક્ષણો
- મનોવિજ્ઞાનની અભ્યાસ પદ્ધતિઓ વિશે...

32 વ્યક્તિત્વ 312

- વ્યક્તિત્વનો અર્થ અને વ્યાખ્યા
- વ્યક્તિત્વ વિકાસના મહત્ત્વના સિદ્ધાંતો
- વ્યક્તિત્વના પ્રકારો
- પશ્ચિમના વિદ્વાનો મુજબ અપાયેલ વ્યક્તિત્વના પ્રકારો
- વ્યક્તિત્વ માપન માટેની વિવિધ કસોટીઓના નામ
- વ્યક્તિત્વ અને સ્વ-વિકાસ માટે સ્વયં-પૃથક્કરણ પદ્ધતિ
- વ્યક્તિત્વ વિકાસને અસર કરતા પરિબળો
- જાણીતી પ્રક્ષેપણ પદ્ધતિઓ
- વ્યક્તિત્વ માપનની રીત
- વ્યક્તિત્વ વિકાસ
- સ્વ-નિયમનની મનોવૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ
- MMPI - Minnesota Multiphasic Personality Inventory (મીનેસોટા વિવિધલક્ષી વ્યક્તિત્વ સંશોધનિકા)
- EPQ - Eysenck Personality Questionnaire (આઈઝેકની વ્યક્તિત્વ પ્રશ્નાવલી)

33 સંઘર્ષ (Struggle) 317

- સંઘર્ષ (Strugle)ની વ્યાખ્યા
- સંઘર્ષના પ્રકારો

34 રસ અને ધ્યાન 319

- રસનો અર્થ
- રસની વ્યાખ્યા
- રસના ક્ષેત્રો
- રસના પ્રકારો
- રસમાપન માટેની પ્રયુક્તિઓ
  - સ્ટ્રોંગની વ્યવસાયિક અભિરુચિ સંશોધનિકા
  - કૂડર પ્રાથમિકતા સંશોધનિકા
- ધ્યાન
- ધ્યાનની વ્યાખ્યાઓ
- ધ્યાનના પ્રકારો
- ધ્યાન વિચલન

35 સ્મૃતિ પ્રક્રિયા (સ્મરણ અને વિસ્મરણ) 322

- સ્મૃતિના તબક્કા
- સ્મૃતિના પ્રકાર
- ટુલવિંગના મતે લાંબાગાળાની સ્મૃતિના પ્રકાર
- સ્મૃતિ પ્રક્રિયા (સ્મરણ અને વિસ્મરણ) વિશે...
  - PQRST પદ્ધતિ
  - વિસ્મરણનો દર

36 મનોવિકૃતિઓ 324

- આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે માનસિક રોગોનું વર્ગીકરણ
- ચેતાતંતુના વિકાસ સંબંધી વિકૃતિઓ
- અસાધારણ વર્તન માટેના જૈવિય કારણો
- ચિંતા સંબંધી વિકૃતિઓ
- વિકૃત ભય
- ખુલ્લી જગ્યાનો ભય (Agoraphobia)
- સિગ્મંડ ફ્રોઈડના વ્યક્તિત્વના વિભાગો
- મનોજાતીય વિકાસની અવસ્થાઓ (સિગ્મંડ ફ્રોઈડ)
- મનોવિકૃતિઓ વિશે

37 સલાહ અને મનોપચાર 328

- સલાહ અને મનોપચાર વિશે...
- યોગના આઠ (8) અંગ

38 મનોભાર અને સ્વાસ્થ્ય 331

- મનોભારકોના પ્રકાર
- માનસિક સ્વાસ્થ્ય સુધારણાના ઉપાય
- મનોભાર અને સ્વાસ્થ્ય વિશે

39 મનોવલણ અને પૂર્વગ્રહ 333

- મનોવલણ માપન પદ્ધતિઓ
  1. લિકર્ટની પદ્ધતિ
  2. થર્સ્ટોન પદ્ધતિ
  3. બોગાર્ડસની પદ્ધતિ
- મનોવલણના સ્વરૂપ
- મનોવલણો પર અસર કરતા ઘટકો
- મનોવલણ પરિવર્તન કરવાની રીતો
- મનોવલણના પરિવર્તનમાં અવરોધ
- પૂર્વગ્રહનું સ્વરૂપ
- મનોવલણ અને પૂર્વગ્રહ વિશે...

40 વર્તનના જૈવિય આધારો 335

- વિવિધ વૈજ્ઞાનિકો
- માનવ ઉત્ક્રાંતિના સીમાસ્તંભો
- ચેતાતંત્ર (Nervous System)
- મગજના ત્રણ ભાગ
- અંતઃસ્રાવી ગ્રંથિઓ

41 પર્યાવરણ અને વર્તન 342

- માનવ-પર્યાવરણના સંબંધના ઘટકો

42 બોધાત્મક પ્રક્રિયાઓ 344

43 ભાષા અને પ્રત્યાયન 345

- ભાષાના લક્ષણો
- પ્રત્યાયનના તબક્કા
- પ્રત્યાયનના સોપાન

44 ક્રિયાત્મક સંશોધન 346

- ક્રિયાત્મક સંશોધનની વ્યાખ્યા
- સંશોધન
- સંશોધનના પ્રકારો
- ક્રિયાત્મક સંશોધનના લક્ષણો
- ક્રિયાત્મક સંશોધનની અગત્યતા
- ક્રિયાત્મક સંશોધનના સોપાનો
- ક્રિયાત્મક સંશોધનમાં પગથિયા
- ક્રિયાત્મક સંશોધનની મર્યાદાઓ
- ક્રિયાત્મક સંશોધનના ઉચિત ક્ષેત્રોની યાદી

45 વ્યક્તિ અભ્યાસ 350

- વ્યક્તિ અભ્યાસના લક્ષણો
- વ્યક્તિ અભ્યાસના હેતુઓ
- વ્યક્તિ અભ્યાસના સોપાનો
- વ્યક્તિ અભ્યાસના સાધનો
- ધ્યાનમાં રખવાની વિગતો
- શિક્ષકે વાલીને આટલું કરવા જણાવવું

46 મૂલ્ય શિક્ષણ 352

- મૂલ્ય શિક્ષણની આવશ્યકતા
- મૂલ્ય શિક્ષણના અભિગમો

47 શિક્ષણના વર્તમાન પ્રવાહો 353

- R.T.E. 2009
- RTI - 2005
- S.M.C.
- N.C.F. 2005

48 મનોવિજ્ઞાનનો ઉદ્ભવ 357

49 મનોવિજ્ઞાનનો ઇતિહાસ 358

- વિશ્વનો ઇતિહાસ
- ભારતનો ઇતિહાસ
  - મુખ્ય ભારતીય મનોવૈજ્ઞાનિકોના નામ
- ગુજરાતનો ઇતિહાસ

50 મનોવિજ્ઞાનનો પરિચય અને વ્યાખ્યાઓ 360

- મનોવિજ્ઞાન વિષે અગત્યનું
  - મનોવિજ્ઞાનના ધ્યેય...
  - મનોવિજ્ઞાનના અભિગમો...
  - મનોવિજ્ઞાનની વિચારધારાઓ

51 શૈક્ષણિક તથા જાણવાજોગ સામયિકો 362

52 શિક્ષકે વાંચવા તેમજ વસાવવા જેવા પુસ્તકો 363

53 બંધારણમાં શિક્ષણ સંબંધી જોગવાઈઓ 364

54 ભારતમાં શિક્ષણનો વિકાસ (વિવિધ પંચ અને નીતિઓ) 372

55 મહાન તત્ત્વચિંતકોનું શિક્ષણ દર્શન અને મનોવિજ્ઞાનીઓ 405

56 શિક્ષણ જગતની મહત્વની સંસ્થાઓ 429

57 શિક્ષણના નવીન કાર્યક્રમો 442

58 સંરચનાત્મક 5 'E' મોડેલ 461

59 પૂછાયેલા પ્રશ્નો 465

વર્લ્ડ ઇનબોક્સ®

અભ્યાસક્રમ

TET-I (ધો. 1થી 5)

અભ્યાસક્રમમાં આપેલ મુદ્દા	પુસ્તકમાં આપેલ પ્રકરણ નંબર
(A) બાળ વિકાસ	
• વિકાસની સંકલ્પના (ખ્યાલ) અને અધ્યયન સાથેનો સંબંધ	પ્રકરણ 01
• બાળ વિકાસના લક્ષણો અને સિદ્ધાંતો	પ્રકરણ 02
• વિકાસને અસર કરતાં પરિબળો	પ્રકરણ 03
• વારસો અને વાતાવરણ	પ્રકરણ 04
• સામાજિકતાનો વિકાસ અને તેને અસર કરનાર પરિબળો	પ્રકરણ 05
• સામાજિકીકરણ પ્રક્રિયાઓ : સામાજિક જગત અને બાળક (વાલી, શિક્ષક, સહપાઠી)	પ્રકરણ 06
• એરિક્સન, મોન્ટેસરી, ફ્રોબેલ, કોહલબર્ગ સિદ્ધાંત અને શૈક્ષણિક ફલિતાર્થ	પ્રકરણ 07
• બાળ કેન્દ્રિત અને પ્રગતિશીલ શિક્ષણની સંકલ્પના	પ્રકરણ 08
• બુદ્ધિની સંકલ્પના અંગેનો સમિક્ષાત્મક દ્રષ્ટિકોણ	પ્રકરણ 09
• બહુઆયામી બુદ્ધિ	પ્રકરણ 10
• બાળકોમાં વિકાસ - ભાષા અને વિચાર	પ્રકરણ 11
• લિંગ/જાતિ : સામાજિક બંધારણ, લિંગભેદ, જાતિગત/લિંગ ભૂમિકાઓ, શિક્ષણના સંદર્ભમાં જાતીયતાની અસરો	પ્રકરણ 12
• અધ્યેતાઓમાં વ્યક્તિગત ભિન્નતા, ભાષા, જાતિ, લિંગ, સમુદાય, ધર્મ વગેરે આધારિત ભિન્નતાઓની સમજ	પ્રકરણ 13
• અધ્યયનનું મૂલ્યાંકન અને અધ્યયન માટેના મૂલ્યાંકન વચ્ચેનો તફાવત; શાળાકીય મૂલ્યાંકન; સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન (CCE)	પ્રકરણ 14
• દ્રષ્ટિકોણ અને પ્રયાસો	પ્રકરણ 25, 26, 29, 30, 54, 55
• વર્ગખંડમાં અધ્યેતાઓની વર્ગખંડ તત્પરતા, અધ્યયન અને વિવેચનાત્મક ચિંતનના વિકાસ અને અધ્યેતાની અધ્યયન સિદ્ધિના મૂલ્યાંકન માટે યોગ્ય પ્રશ્નોની રચના.	પ્રકરણ 15

(B) સમાવેશી શિક્ષણ અને વિશિષ્ટ જરૂરિયાત ધરાવતા બાળકો અંગે સમજ

વર્લ્ડ ઇનબોક્સ

- વિવિધ પરિવેશ ધરાવતા અધ્યેતાઓને સમાવવા - જેમાં આર્થિક-સામાજીક રીતે પછાત, વંચિત બાળકોનું સમાવેશ — પ્રકરણ 16
- અધ્યયન અક્ષમતા ધરાવતા બાળકો, વિવિધ દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો — પ્રકરણ 17

(C) અધ્યયન અને શૈક્ષણિક શાસ્ત્ર

- બાળક કેવી રીતે વિચારે છે અને શીખે છે; શાળાકીય પ્રદર્શનમાં તેઓ કેમ અને કેવી રીતે નિષ્ફળ જાય છે તેના કારણો.
- અધ્યયન-અધ્યાપનની પાયાની પ્રક્રિયાઓ; બાળકોની અધ્યયન વ્યૂહરચનાઓ, સામાજિક પ્રવૃત્તિ તરીકે અધ્યયન; અધ્યયનનો સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્ય — પ્રકરણ 18
- બાળક સમસ્યા ઉકેલનાર અને વૈજ્ઞાનિક શોધક તરીકે — પ્રકરણ 19
- બાળકોમાં અધ્યયન માટેની વૈકલ્પિક સંકલ્પના; અધ્યયન પ્રક્રિયામાં બાળકોથી થતી ભૂલોની મહત્વના સોપાન તરીકે સમજ — પ્રકરણ 20
- જ્ઞાન/બોધ અને સંવેગો — પ્રકરણ 21
- પ્રેરણા અને અધ્યયન — પ્રકરણ 22
- અધ્યયનને અસર કરતા વ્યક્તિગત અને પર્યાવરણીય પરિબળો — પ્રકરણ 23

પ્રકરણ 24

TET-II (ધો. 6થી 8)

(A) બાળ વિકાસ

- વિકાસની સંકલ્પના અને અધ્યયન સાથેનો સંબંધ — પ્રકરણ 01
- બાળ વિકાસના સિદ્ધાંતો — પ્રકરણ 02, 03
- વારસો અને વાતાવરણની બાળ વિકાસ પર અસર — પ્રકરણ 04
- સામાજિકીકરણ પ્રક્રિયા: સામાજિક જગત અને બાળક (શિક્ષક, માતાપિતા, સહપાઠી) — પ્રકરણ 05, 06
- જીન પિયાજેના અધ્યયન રચનાત્મક સિદ્ધાંત, વાયગોત્સ્કીનો અધ્યનના સામાજિક સંરચનાવાદનો સિદ્ધાંત — પ્રકરણ 22
- અધ્યયનના સિદ્ધાંતો (સ્કીનર, થોર્નડાઈક, પાવલોવ) — પ્રકરણ 29
- બાળકેન્દ્રી શિક્ષણ — પ્રકરણ 08
- બુદ્ધિ : સંકલ્પના, હાવર્ડ-ગાર્ડનરનો બહુવિધ બુદ્ધિનો સિદ્ધાંત, સાંવેગિક બુદ્ધિ) — પ્રકરણ 09, 10
- જાતિ વિષયક ભેદ દૂર કરવામાં કેળવણીની ભૂમિકા — પ્રકરણ 12
- વૈયક્તિક ભિન્નતા: (ભાષા, જાતિ, સમાજ, ધર્મ વગેરે આધારિત) — પ્રકરણ 13
- અધ્યેતાની ભાષા અને શાળા — પ્રકરણ 11
- મૂલ્યાંકન: (સંકલ્પના, અધ્યયનનું મૂલ્યાંકન, અધ્યયન માટેનું મૂલ્યાંકન, સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન, રચનાત્મક મૂલ્યાંકન) — પ્રકરણ 14
- વર્ગખંડમાં અધ્યેતાઓની વર્ગખંડ તત્પરતા, અધ્યયન અને વિવેચનાત્મક ચિંતનની વિકાસ અને અધ્યેતાઓની અધ્યયન સિદ્ધિના મૂલ્યાંકન માટે યોગ્ય પ્રશ્નોની રચના — પ્રકરણ 15

(B) સમાવેશી શિક્ષણની સંકલ્પના અને વિશિષ્ટ જરૂરિયાતવાળા બાળકોની સમજ

- ઉપેક્ષિત, વંચિત અને વિવિધ પરિવેશ ધરાવતા અધ્યેતાને સંબોધવા — પ્રકરણ 16
- અધ્યયન અક્ષમતા અથવા દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોની જરૂરિયાતને સંબોધવી — પ્રકરણ 17
- (મેધાવી અધ્યેતાની જરૂરિયાતોને સંબોધવી)/ પ્રતિભાશાળી, સર્જનાત્મક અને વિશિષ્ટ ક્ષમતા ધરાવતા અધ્યેતાને સંબોધવા — પ્રકરણ 17
- સમાવેશી શાળા અને શિક્ષક — પ્રકરણ 16

(C) અધ્યયન અને અધ્યાપન શાસ્ત્ર

- વિદ્યાર્થી કઈ રીતે વિચારે છે અને શીખે છે ? — પ્રકરણ 18
- અધ્યેતાની શૈક્ષણિક સિદ્ધિમાં પછાતપણાના કારણો — પ્રકરણ 16
- શાળામાં અને શાળા બહાર થતાં અધ્યયન વચ્ચેનો સંબંધ અને તફાવત — પ્રકરણ 19
- અધ્યયનમાં સામાજિક-સાંસ્કૃતિક અને જ્ઞાનાત્મક પ્રક્રિયાઓ — પ્રકરણ 19
- સંરચનાત્મક 5 'E' મોડેલ — પ્રકરણ 58
- પ્રેરણાના સિદ્ધાંતો — પ્રકરણ 23
- અધ્યયનને અસર કરતાં પરિબળો — પ્રકરણ 24
- અધ્યયન સંક્રમણ — પ્રકરણ 30
- અધ્યાપન સૂત્રો — પ્રકરણ 19

TAT S (ધો. 9 & 10) - TAT HS (ધો. 11 & 12)

શિક્ષણ અભિયોગ્યતા

(1) શિક્ષણની ફિલસૂફી

- કેળવણીના હેતુઓ (સામાજિક, વ્યક્તિગત, વિશિષ્ટ), કેળવણીના સ્વરૂપો (ઔપચારિક, અનૌપચારિક, અધિક, નિરંતર, દૂરવર્તી), શિક્ષણની વિચારધારા (આદર્શવાદ, પ્રકૃતિવાદ, વ્યવહારવાદ)

(2) શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન

- વૃદ્ધિ અને વિકાસ, તરુણાવસ્થા, શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનની પદ્ધતિઓ, વૈયક્તિક ભિન્નતાઓ, અધ્યયન, બુદ્ધિ, બચાવપ્રયુક્તિઓ, પ્રેરણા, વિશિષ્ટ બાળકો, વ્યક્તિત્વ, રસ-મનોવલણ, અભિયોગ્યતા

(3) વર્ગ વ્યવહાર અને મૂલ્યાંકન

- વર્ગ વ્યવહાર, મૂલ્યાંકન (બ્લુમ સહિત) અને આંકડાશાસ્ત્ર, શિક્ષણ અને ટેકનોલોજી, ક્રિયાત્મક સંશોધન

પ્રકરણ 1

વિકાસની સંકલ્પના (ખ્યાલ) અને અધ્યયન સાથેનો સંબંધ

વિકાસ આજીવન અને સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે એટલે કે જન્મથી મૃત્યુ સુધી. શિક્ષણમાં બાળકને સક્ષમ અપાવવા માટે દરેક શિક્ષકને બાળ વિકાસનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન હોવું જોઈએ. એક શિક્ષક બાળકના સર્વાંગી વિકાસમાં જ યોગદાન આપી શકે જ્યારે તેને વૃદ્ધિ અને વિકાસનો અર્થ, તબક્કાઓ અને વિકાસના સિદ્ધાંતોને તેઓ પૂર્ણ સમજેલા હોય.

વૃદ્ધિ અને વિકાસનો તફાવત

વૃદ્ધિ	વિકાસ
1. શારીરિક ફેરફાર સાથે સંબંધિત	1. માનસિક ફેરફાર સાથે સંબંધિત
2. વારસા પર આધારિત	2. વારસા અને વાતાવરણ પર આધારિત
3. સહજ અને સરળ પ્રક્રિયા	3. સંકૂલ અને જટિલ પ્રક્રિયા
4. ભૌતિક માપ પધ્ધતિથી માપન થઈ શકે. દા.ત. ઊંચાઈ,વજન	4. મનોવૈજ્ઞાનિક ઉપકરણ દ્વારા માપન થઈ શકે. દા.ત. બુદ્ધિ, સ્મૃતિ, ધ્યાન
5. અમુક ઉમ્મરે અટકી જાય	5. આજીવન ચાલતી પ્રક્રિયા
6. વિકાસની પૂર્વ શરત દા.ત. સ્નાયુની વૃદ્ધિ	6. વૃદ્ધિની અનુગામી ઘટના દા.ત.બ્રેક મારતા શીખવું
7. પ્રમાણાત્મક ફેરફાર	7. ગુણાત્મક ફેરફાર
8. એકાંગી ફેરફાર સૂચવે	8. સર્વાંગી ફેરફાર સૂચવે
9. બાહ્ય ક્ષમતાઓ સાથે સંબંધ	9. આંતરિક ક્ષમતાઓ સાથે સંબંધ
10. શરીરના વજન,કદ અને આકારમાં થતો ફેરફાર એટલે 'વૃદ્ધિ'.	10. પરિપક્વતા લક્ષી તરફ લઈ જતો ક્રમબદ્ધ, સુસંવાદી અ પ્રગત્યાત્મક ફેરફાર એટલે 'વિકાસ'.

વૃદ્ધિ અને વિકાસની વ્યાખ્યા

- વૃદ્ધિ એટલે કોષીય ગુણાકાર. - ફ્રેન્ડ
- વિકાસ એ ક્રમિક અને નિરંતર ચાલતી પ્રક્રિયા છે. - સ્કીનર